

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

קרבן חגיגת ארבעה עשר וחמישה עשר

(ס"ט ב') **משנה:** אימתי מביא חגיגה עמו (עם קרבן הפסח ב"ד בניסן)? בזמן שהוא (הפסח) בא בחול (ביום חול), בטהרה, ובמועט (שהיה הפסח מועט לאכילת בני החבורה). (אבל) ובזמן שהוא בא בשבת, (או) במרובה (שדי לחבורה בפסח לבדו), (או) ובטומאה (שרוב הציבור או הכהנים טמאים), אין מביאין עמו חגיגה.

(המשך **משנה:**) חגיגה הייתה באה (בין) מן הצאן (בין) מן הבקר, (בין) מן הכבשים, (בין) מן העיזים. מן הזכרים ומן הנקבות. ונאכלת לשני ימים ולילה אחד (כדין קרבן שלמים).

(ע' א') אמר רב אשי: שמע מינה חגיגת ארבעה עשר לאו חובה היא. דאי סלקא דעתך חובה היא, תיתי (אפילו) בשבת, ותיתי (אפילו) במרובה, ותיתי (אפילו) בטומאה.

(ומברר) ובמועט מיהו, מאי טעמא אתיאי? **כדתניא:** חגיגה הבאה עם הפסח נאכלת תחילה (לפני שאוכלים מבשר הפסח), כדי שיהא הפסח נאכל על השובע (שהיה נהנין באכילתו ותיחשב להו).

(שנינו במשנה) ונאכלת לשני ימים וכו'. מתניתין דלא כבן תימא. **דתניא:** בן תימא אומר: חגיגה הבאה עם הפסח, הרי היא כפסח, ואינה נאכלת אלא ליום ולילה. וחגיגת חמשה עשר נאכלת לשני ימים ולילה אחד. וחגיגת ארבעה עשר יוצא בה משום שמחה, ואין יוצא בה משום חגיגה.

איבעיא להו: לבן תימא, כי אקשיה רחמנא לפסח למידי דאכילה (לזמן אכילתו ושנאכל צלי), אבל לכל מילי לא, או דילמא לא שנא?

תא שמע: חגיגה הבאה עם הפסח, הרי היא כפסח, באה מן הצאן ואינה באה מן הבקר, באה מן הזכרים ואינה באה מן הנקבות, באה בת שנתה ואינה באה בת שתי שנים. ואינה נאכלת אלא ליום ולילה, ואינה נאכלת אלא צלי, ואינה נאכלת אלא למנויו. מאן שמעת ליה דאית ליה האי סברא? בן תימא, שמע מינה: כולו מילתא בעינן. שמע מינה.

(ע' ב') אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה: מנין למותר הפסח? שקרב שלמים? שנאמר "וַיִּזְבְּחֵת פֶּסַח לַה' אֱלֹהֶיךָ צֹאן וּבָקָר", וכי פסח מן הבקר בא? והלא אין פסח בא אלא מן הכבשים ומן העיזים! אלא מותר הפסח יהא לדבר הבא מן הצאן ומן הבקר.

גרסינן להלן (ע"א א'):

תניא: "וְלֹא יִלִּין מִן הַבָּשָׂר אֲשֶׁר תִּזְבַּח בְּעֶרְבַּיִם הָרִאשׁוֹן לַבֹּקֶר", לימד על חגיגת ארבעה עשר שנאכלת לשני ימים ולילה אחד (דהאי בוקר בוקרו של ששה עשר קאמר קרא). או אינו אלא ליום ולילה? כשהוא אומר 'בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן',² הרי בוקר שני אמור.

¹ בין שהפריש פסחו ואבד ונתכפר באחר ואחר כך נמצא זה, בין שהפריש מעות לפסחו וחלה קדושת פסח על כולו, והוזלו טלאים וניתותרו מן המעות. רש"י.

² מכלל דנאכלת כל יום הראשון של יום טוב, וקאמר 'לַבֹּקֶר', דלא תלין עד בקר שני. רש"י.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

שיטות הראשונים

חגיגת ארבעה עשר מן התורה או מדרבנן: דעת ריב"א, שלפי רב אשי, מן התורה אין כלל דין חגיגה בארבעה עשר, ואינה אלא מדרבנן.³ ודעת הרמב"ם שגם לרב אשי חיובה מן התורה, אלא שאינה חובה אלא רשות.⁴

האם דיני חגיגת ארבעה עשר כדין הפסח: לתנא דמתניתין, דינה כשלמים. ולבן תימא, הרי היא כפסח. ופסקו רי"ף, רמב"ם, סמ"ג, ומאירי, כתנא דמתניתין.⁶ ודעת תוספות דקיימא לן כבן תימא, דאין חגיגה נאכלת אלא צלי.⁷

חגיגת ארבעה עשר, האם יוצא בה משום שמחה: בברייתא של בן תימא נאמר בסיפא, שחגיגת ארבעה עשר, אף שיוצא בה משום שמחה, אין יוצא בה משום חגיגה. וכתב הרמב"ם (הל' חגיגה ב') "כָּבֵד בְּאַרְנוֹ בַּפֶּסְחִים (קרבן פסח יג) שְׁחִיגַת אֲרֻבָּעָה עָשָׂר - רְשׁוּת. לְפִיכָּה אֵין אָדָם יוֹצֵא בָּהּ יְדֵי חֻבַּת חֲגִיגָה, אֲבָל יוֹצֵא בָּהּ יְדֵי חֻבַּת שְׁמֵחָה."⁸ והראב"ד כתב דאותה ברייתא, בן תימא שונה אותה. אבל לרבנן, כיון דרשות היא, יוצא בה אף משום חגיגה.⁹

מותר פסח קרב שלמים: כתב הרמב"ם (הל' קרבן פסח ד'), "הַמִּפְרִישׁ מַעוֹת לְפֶסַח, וְהוֹתִירוֹ - הַמּוֹתֵר יָבוֹא שְׁלָמִים."

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות פסח, סימן תעג)

ד. מביאין לפני בעל הבית קערה שיש בה שלשה מצות ומרור... ושני תבשילין, אחד זכר לפסח ואחד זכר לחגיגה, ונהגו בבשר וביצה... והבשר נהגו שיהיה זרוע, ונהגו שהבשר יהיה צלי על הגחלים ויהי צה תהיה מבשלת. (והוא הדין צלויה, וכן נוהגין בעירנו).

- ³ דמשמע בירושלמי דהא דפסח נאכל על השובע, היינו מדרבנן, גזירה משום שבירת עצם. שאם לא היתה באה על השובע, מתוך שהוא רעב לאכול הבשר שסביב העצמות היה בא לידי שבירתן (והוא הדין לגבי חגיגת ארבעה עשר, שבאה כדי שיהא הפסח נאכל על השובע). וביארו עוד תוספות, דפלוגתא דתנאי היא, כמו שמשמע בברייתא להלן, ע"א א', שלומדת מהפסוק ולא ילין מן הבשר, ללמד על חגיגת ארבעה עשר שנאכלת לשני ימים ולילה אחד. ולתנא זה חגיגת י"ד מהתורה, ולכן דוחה שבת.
- ⁴ זה לשונו: "חגיגת ארבעה עשר - רשות, ואינה חובה. והיא נאכלת לשני ימים ולילה אחד, ככל זבחי שלמים. ואסור להניח מבשר חגיגת ארבעה עשר ליום השלישי, שנאמר: "ולא ילין מן הבשר אשר תזבח בערב ביום הראשון לבקר" - מפי השמועה למדו שזו אזהרה למניח בשר חגיגת ארבעה עשר ליום ששה עשר; שנאמר: "לבקר" - עד בקר שליום השני..."
- ⁵ וקרא אשמעינן דאם הביאה בערב עם הפסח להיות הפסח נאכל על השובע, אעפ"כ אינה כפסח שנאכל רק בלילה אלא דלא ילין עד בוקר שני. ליקוטי הלכות. וכתב בשם ה'משנה למלך', שיש נפקא מינה בזה לגבי זמן שחיטת חגיגה זו. דאם נאמר שהיא רק למצוה מדרבנן, אפשר דלא נאמר בזה שום זמן ויכול לשוחטה אפילו קודם חצות היום. אבל אם נאמר דקרא ד'ולא ילין' עלה קאי, הלא נאמר בה 'אשר תזבח בערב', ומשמע דזמנה הוא אחר חצות. ולכאורה נראה דיש להקדימה קודם תמיד של בין הערביים (אף שהיא באה משום פסח, כיון שהיא רק רשות, אין לבטל מצות עשה דהשלמה). מקורות: תוספות (ע' א', ד"ה לאו). רמב"ם (הל' קרבן פסח יג).
- ⁶ ומה שנאמר בסדר ההגדה 'הלילה הזה כלו צלי', לפי סוגיא זו, שלא כהלכה נאמר. או שמא דוקא על הפסח. מאירי.
- ⁷ דמתניתין (קט"ז א', האומרת שהבן שואל מה נשתנה הלילה הזה, שכולו צלי) אתיא כוותיה. ולכן כתבו תוספות ששני מיני בשר ששמים בקערה, אחד זכר לפסח ואחד זכר לחגיגה, תרוייהו מבושלין. וכן משמע לשון תבשילין (במשנה, קי"ד א', הביאו לפנינו מצה וחזרת וחרוסת ושני תבשילין וכו'). מקורות: סמ"ג (לאוין שמט). רי"ף (כד ב בדפיו, לגבי שני מיני בשר בקערה, והמבושל זכר לחגיגה). רמב"ם (הל' קרבן פסח יג). מאירי (ע' א', ד"ה כשם). תוספות (פסחים קי"ד ב', ד"ה שני מיני).
- ⁸ לשון הרמב"ם שכתב 'לפיכך' תמוהה, שכן אם היתה חובה, כל שכן שאין יוצא בה ידי חובת חגיגה. וכן הקשו ראב"ד והכס"מ.
- ⁹ ודווקא אם התנה עליה לצאת בה (שאם לא התנה, דינה כשלמי נדבה, ואינה מן החולין), ושחטה בארבעה עשר.